

ГУМАНІСТИЧНА ФІЛОСОФІЯ В ТВОРЧОСТІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО (до 100-річчя від дня народження)

Розглянуто діяльність видатного українського педагога і письменника Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970 рр.). Встановлено, що вся його творчість – це глибоке філософське осмислення проблеми ролі та місця навчання і виховання молодого покоління. За своє коротке життя він опублікував близько тридцяти монографій та багато наукових статей, оповідань, казок. Багато з них перекладено на різні мови народів світу. Вся творчість педагога і мислителя пронизана глибоким філософським осмисленням формування високої моралі й духовності у молодого покоління. Учений, педагог, новатор у своїх творах перед усім ставить проблему філософсько-духовного осмислення складної діалектики соціальних процесів у суспільстві, вирішення проблеми морально-етичного, розумового, естетичного, екологічного, фізичного виховання, проблему гармонійного розвитку особистості. В. О. Сухомлинського по праву можна назвати народним учителем, глибоким психологом. Констатовано, що дослідженням творчої діяльності В. О. Сухомлинського займаються не тільки вітчизняні, але й зарубіжні вчені, працівники освіти і громадськості в багатьох країнах світу. Він залишив величезну науково-теоретичну і літературну спадщину, що увійшла в історію вітчизняної і світової культури.

Ключові слова: суспільство, духовність, філософія, наука, педагогіка, гуманізм, навчання, виховання, сім'я, школа, особистість, молодь, батьки.

Постановка проблеми. У своїх творах і практичній діяльності В. Сухомлинський, спираючись на ідеї своїх видатних попередників Я. Коменського, Г. Скороводи, К. Ушинського, А. Макаренка та ін., розробляє і втілює в навчально-виховний процес нові ідеї, які ще були невідомі і у вітчизняній, і в Західній науково-педагогічній літературі. Педагог-новатор, вперше поставив педагогіку «на рейси» практики, яка насамперед спиралась на передові філософсько-духовні морально-етичні та психологічні ідеї, а також на творче досягнення народної педагогіки та народної мудрості, традиції та звичаї українського народу.

Актуальність творчої діяльності В. Сухомлинського полягає в тому, що у час, коли у суспільства виникла низка проблем, пов'язаних з освітою і вихованням молоді, його ідеї є надзвичайно актуальними. Важливо зазначити, що В. О. Сухомлинський займає гідне місце серед сотні видатних українців усіх часів, а ООН визнала його одним із великих педагогів світу [1, с. 6].

Стан дослідження. Творчість В. Сухомлинського є настільки багатоаспектною, що викликає постійну зацікавленість серед вітчизняних і зарубіжних учених, як от: Н. Ангелуца, М. Антонєць, І. Бєх, А. Бик, М. Библюк, М. Богуславський, Л. Бондар, М. Дмитрієв, А. Іванко, Н. Калініченко, В. Кузь, Ю. Мальований, В. Риндак, О. Савченко, О. Сухомлинська, І. Ткаченко, М. Ярмаченко та багато інших. Вони зазначають, що все найцінніше, створене Василем Олександровичем, назавжди увійшло до національної духовної культури, до скарбниці вітчизняної і світової педагогіки.

Метою статті є аналіз філософсько-педагогічних, моральних, етичних ідей в творчості В. О. Сухомлинського.

Виклад основних положень. Історико-педагогічний аналіз творчої спадщини В. Сухомлинського дає підставу стверджувати, що видатний педагог активно використовував надбання народної педагогіки, фольклору, творчо розвивав ідеї прогресивних педагогів і громадських діячів минулого: О. Духновича, Я. Корчка, П. Лєсгафта, Дж. Локка, І. Огієнка, Й. Пєсталоцці, М. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, С. Руссої та ін.

У центрі уваги вченого і педагога є проблема виховання, в якій важлива роль належить філософському осмисленню ролі і місця людини в суспільстві навчання й виховання молодого покоління на патріотичних та моральних засадах. Він, як і видатний польський педагог Я. Корчак, безмежно любив дітей і не випадково свою основну працю назвав «Серце віддаю дітям». Звертаючись до молоді, В. О. Сухомлинський наголошував на необхідності виховувати і формувати у своїй поведінці кращі зразки моральної культури і поведінки. «Перевіряй свої вчинки, запитуючи сам себе: чи не робиш ти зла, незручності людям своїми вчинками. Роби так, щоб людям, які тебе оточують було добре» [5, с. 146]. Мислитель постійно наголошував і наставляв молодь опановувати головне в морально – духовній культурі культуру людських відносин. В. О. Сухомлинський неодноразово заявляв про те, що якою б на перший погляд здавалася б нам людина, але важливо «побачити в ній зерно добра, честі. Те, що ми називаємо повагою до людини, – це віра в добре начало в ній» [5, с. 190].

Розмірковуючи над проблемою поваги до людини її свободи, честі, гідності, достоїнства, педагог, гуманіст, формулює кодекс морально-етичної поведінки в якій розглядає і позитивні, і негативні риси в поведінці. В. О. Сухомлинський у взаємовідносинах людей чільне місце відводив культурі спілкування, ролі і місця слова. Він постійно наголошував, що в спілкуванні необхідно демонструвати повагу до гідності людини «шанування в ній самостійності, незалежності, доброї волі» [10, с. 192].

Педагог неодноразово акцентував, що в духовній сфері, бездуховність, яка породжує в поведінці «невихованість і невігластво, призводить до черствості, безсердечності, байдужості» [5, с. 192].

Залишаючись на засадах гуманістичної філософії і педагогіки, мислитель наставляє молодь умінню розрізняти в людині позитивні і негативні якості «світле і темне». В діалектиці цих протилежностей вчений бачить можливість в процесі виховання проявляти принциповість і вимогливість, нетерпимість і непримиренність до зла «уміння відрізняти невинні людські слабкості від вад, що калічать душу» [4, с. 192].

«Звідки беруться, – ставить запитання Василь Олександрович, – черстві, задубілі, крижані серця?». На багатьох прикладах, побудованих на спостережанні, вивченні та глибокому аналізі, вчений у своїй знаменитій «Батьківській педагогіці» доводить, що головна причина – це «сліпа батьківська любов до дитини». Розкриваючи трагедію матері, яка все своє материнське тепло, серце і душу віддала єдиному синові щоб не затьмарити його безтурботного дитинства. «Серце його жило тільки радіщами і втіхами: виріс він людиною з кам'яним серцем» [7, с. 135]. Люди в селі називали його «безсердечною скотиною», за те, що живучи разом з матір'ю, покинув її хвору, що була прикута до ліжка. Чужі люди, з добрим серцем приходили і допомагали хворій, а син ні разу не навістив свою матір. Ця історія мала трагічний наслідок, всі мешканці села, відвернулись від нього, ніхто не подавав йому руки, закінчив він своє життя з мотузкою на шії як і колись Іуда.

На яскравих прикладах в своїх літературних творах В. Сухомлинський показує складну діалектику людських взаємовідносин, добра і зла, честі і безчестя, справедливості і несправедливості. Так, мати, навчаючи свого сина, говорила йому: *«Про любов до людства говорити легше, ніж допомогти бабі Ярині нарубати дров на зиму. Людство – воно далеко, а баба Ярина – поруч, совість не дозволить зімкнути очей у ночі, коли в неї нічим буде топити. Прислухайся, сину, серцем до турбот і жалів людських»* [7, с. 136].

Надзвичайно талановитий психолог Василь Олександрович, спираючись на заповіді народної педагогіки і моралі, у своїх наукових розвідках і літературних творах переконливо і ненав'язливо торкається нашого серця, нашої свідомості, нашого світобачення, не залишаючи нас байдужими.

«Для мене, – писав В. О. Сухомлинський, – немає щастя більшого, ніж бачити сяючі дитячі очі в ті хвилини, коли дитина зриває квітку троянди і несе її матері» [7, с. 146].

Розкриваючи складну діалектику взаємовідносин людей у суспільстві, педагог значну увагу приділяв проблемі любові до Батьків-

щини, пов'язуючи її з любов'ю до матері і любов'ю до рідної природи. Що вкладає в поняття Батьківщина мислитель?

«Коли я чую слова Батьківщина, – зазначає В. Сухомлинський, – згадую стару Дідову Вишню. Де б не був у цю мить, перед очима мерехтить кожний листочок, таке відчуття, ніби ось зараз торкнешся рукою теплої вишневої кори, відчуваєш терпкий вишневий запах».

«З далекого-далекого дитинства запам'ятав я малюнок на обкладинці «Кобзаря» Тараса Шевченка: мати з дитям на руках. Воно дивиться радісними очима, і мама усміхається: хіба може бути для неї більша радість, ніж посмішка рідної дитини? Коли я чую або читаю слово Батьківщина, мені згадується той день, коли мама мені дала в руки «Кобзар» з ласкавою матір'ю і усміхненим дитям» [5, с. 168–169].

«Батьківщина – твій дім, твоя колиска» [с. 176]. В цих словах мислитель закладає глибокий смисл. «Юнаки і дівчата, ви повинні знати історію свого народу; у ваші душі мають ввійти кращі народні традиції, стати для вас святим законом» [8, с. 177].

Василь Олександрович, – писала його донька О. Сухомлинська – «в останній період свого життя голосніше та емоційніше обстоює народні імперативи й цінності, спирається на українську етнопедagogіку, вводить її в усі ланки педагогічного процесу, особливо наголошуючи на значенні рідної мови, слова, пісні, поезії, казки» [4, с. 385].

Коли читаєш твори В. О. Сухомлинського кидається у вічі деякі терміни, пов'язані з так званним «комуністичним вихованням». Слід пам'ятати, в яку епоху і в якому суспільстві жив і творив він. Варто погодитись з Г. Бучківською про те, що в умовах ідеологічного монополізму в колишньому СРСР, вчений і педагог, змушений був проголошувати постулати «марксистсько-ленінської ідеології, але філософським підґрунтям його педагогічних поглядів є загальнолюдські гуманістичні цінності» [6, с. 15].

Значну увагу у своїй педагогічній діяльності В. О. Сухомлинський надавав проблемі шанування, поваги та любові до матері.

Педагог наголошував, що школа свою роль може виконати тільки за умови, що в її «діяльності пануватимуть чотири культу. Це культ: Батьківщини, Людини, Матері й Рідного Слова» [4, с. 508].

Як зазначає О. Петренко «у науково-педагогічній і психологічній літературі радянської доби у проблемі материнської любові та виховання у дітей любові до матері приділялось недостатньо уваги» [4, с. 2].

Своєрідний гімн Матері у своїх творах склав Василь Олександрович, у простих словах він вмів надзвичайно глибоко філософсько

і психологічно передати відчуття вдячності до самого прекрасного на Землі – Матері. Великий Т. Г. Шевченко зворушливо з глибокою любов'ю говорив про Жінку – матір, порівнював з Богородицею.

*І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї матері святої;
Що в мир нам Бога принесла...*

Василь Олександрович не видумував своїх героїв, він опирався на життя і діяльність тих, кого добре знав. «Коли після складної операції приходив, бувало, Микола Пелипович утомлений і знесилений, його дружина Марія казала: «Лягай ось тут, у виноградній альтанці, спочинь, немає роботи виснажливішої за твою...» – він усміхаючись, відповідає: «Ні, найважча в світі праця – то праця матері, і найважча, й найвиснажливіша, й найпочесніша. Я допомагаю людині в горі, ти твориш людству щастя, твориш саме людство» [4, с. 163].

Сухомлинський постійно призивав учителів формувати в учнів глибоку повагу, пошану, любов і благовоління перед матір'ю. «Якби мене запитали,- говорив Василь Олександрович, – що для вчителя найважче, я б відповів: говорити з дітьми про матір. Багато ночей просидів я, складаючи «Казки й бувальщини про Матір» [2, с. 212].

Мудрий педагог і наставник в своїй творчості і практичній діяльності постійно нагадує молоді щодо її святого обов'язку перед батьками. «Я вбачаю важливу виховну місію в тому, щоб син умів жаліти, оберігати серце матері. Бо воно невичерпно щедre й нескінчене в своїй любові» [2, с. 213].

Письменник піднімається на найвищий щабель, прославляючи матір. Це апофеоз матері. «Дуже важливо утвердити в душі сина й дочки почуття того, що мати дорога мені не стільки як джерело моїх особистих радостей і благ, скільки як жива людина, яка безмірно любить мене. Платить любов'ю за любов своїм батькам» призиває В. О. Сухомлинський. Мислитель замислюється над тим, чому так багато є сімей, у яких доля нещаслива.

«Нещасливій людині, особливо, коли вона стала нещасливою в дитинстві, недоступні багато які духовні цінності, вона не знає життя, не знає сама себе і своїх творчих сил, не відчуває поваги сама до себе, не бачить в собі і інших людях величезної людської цінності» [10, с. 454].

В. О. Сухомлинський не міг обминути «вічну» проблему, пов'язану з любов'ю і коханням юнаків і дівчат. Цю надзвичайну

філософську і психологічну тему мислитель розглядає як одну з важливих і актуальних.

На прохання своєї дочки Ольги відповісти «Що таке кохання?» Василь Олександрович говорив є: «Моє серце прискорено б'ється при думці про те, що я говорю сьогодні вже не з маленькою дитиною, а з жінкою. Будь же щасливою, переступаючи цю межу. А щасливою ти будеш тільки тоді, коли будеш мудрою» [7, с. 241].

Якби всі молоді люди – і жінки, і чоловіки – зрозуміли цю мудрість до кінця – у нас було б гармонійне суспільство; щастя було б долею і багатством усіх.

Пам'ятай, що в житті є не лише краса і благородство. Є, на жаль, і зло, і підступність, підлота. У тебе повинно бути не тільки відкрите, добре серце. Воно має бути строгим, рішучим і вимогливим. *«Легковажність у будь-якій сфері людського життя дуже шкідлива, у сфері ж духовно-психологічних і морально-естетичних відносин вона згубна і смертельна»* [8, с. 245].

Пробудження матері – це віковичний статевий потяг бажання з'єднатися з людиною протилежної статі для творення нового життя, для продовження роду людського. Це нездоланна інстинктивна сила, що тягне юнака до дівчини, а дівчину до юнака, але це ще не людська любов.

Якщо немає нічого, крім статевого потягу, то в подружньому житті буде лише вміння народжувати дітей – для цього ж великої мудрості не треба [9, с. 247].

У сфері духовно-психологічних і морально-естетичних відносин людина, на жаль, ще буває нерідко невігласом, рабом або негідником. В одному з листів, звертаючись до В. О. Сухомлинського сімнадцятирічна дівчина просить поради: *«Я сама не розумію, чому не можу панувати над своїми почуттями... Він мене ображає, він просто знущується з мене, він дарує зневажливо мені крихти свого кохання, а я, як собака, дивлюся і в його очі – віддано й ніжно. Що мені робити з своїм почуттям?»* [7, с. 218].

Бути хазяїном свого почуття – ось що я відповів дівчині. Підхопила дівчину хвиля статевого потягу – і дівчина вже віддалася на волю долі, пливе, сама не знаючи куди, думаючи, що почуття, яке вона переживає, вже і є справжнє кохання. Кохання дає щастя і насолоду, кожна з вас, дівчата, прагне до щастя, радощів, повноти свого духовного життя, але, якщо ви безвладно пливете на хвилі, яка підхопила вас і несе невідомо куди, якщо у вашому почутті нема людської мудрості й людської мужності, ніякого щастя не буде, навпаки, вас може спіткати велике нещастя. *Якщо статевий потяг зливається з бездум-*

ністю, з жагою скороминучої втіхи, скороминучої насолоди – це значить, що ти, люба донечко, в страшній небезпеці, квітка, яка з першого погляду здається прекрасною, чарівною, насправді таїть в собі смертельну отруту. Статевий потяг, не одухотворений і не обласканий мудрістю і мужністю, – це велике зло, яке підстерігає тебе в житті, – не будемо боятися цих слів і скажемо їх прямо: зло посилюється тим, що юнак, який вимагає від дівчини піти назустріч його бажанням, нібито і не збирається чинити зло. Він нібито й насправді кохає дівчину. Але біда в тому, що він духовно, морально не дозрів для кохання. Він за своїм фізичним розвитком може стати батьком, а за моральним розвитком він дитина. Але ця дитина не винна, вона страшна. Страшна якраз тим, що, будучи дитиною, вона може стати батьком [9, с. 248–249].

Я б порадив дівчатам: будьте розбірливими і перебірливими – не бійтеся цього, якщо тільки ваша розбірливість поєднується з жіночою мудрістю і мужністю, якщо тільки вона не виливається в легковажність.

Кохання людське – це висока людська культура. По тому, як людина любить, можна зробити безпомилковий висновок про те, яка вона людина. Тому що в коханні найяскравіше виявляється відповідальність за майбутнє суспільства, за його моральні підвалини.

Філософ не безпідставно вважав, що моральна підготовка до створення сім'ї на основі справжнього кохання і дружби – це найтонша сфера всебічного розвитку.

«Перед тим, як покохати в дівчині жінку, в юнакові – чоловіка, покохай у ній, у ньому справжню людину. Справжнє кохання – це людська вірність, відданість, уміння любити людину й тоді, коли вона стала старою, слабою, немічною, і тоді, коли вона померла, – любити пам'ять про людину» [9, с. 185].

Моральне облагороджування почуття кохання і підготовка до шлюбу, батьківства, материнства [9, с. 184–192].

«Кохання, – говорив В. О. Сухомлинський, – має назавжди, на все життя залишатися для людини найсвітлішим, найінтимнішим і недоторканим» [9, с. 480].

Як керувати своїми почуттями? Ставить питання педагог.

«Навчити людину бути вірною своєму почуттю, обов'язку, слову можна тільки за тієї умови, якщо бажання спирається на світло доброї, чистої, високої, благородної думки» [9, с. 180].

Ніяк не можна погодитися з формулою, – зауважує В. Сухомлинський, – і почуттю не накажеш – навпаки, моральна культура в тому й полягає, що думка, ідея, яка облагороджує бажання, керує

почуттями, наказує. «Там, де вчинками керують сліпі бажання, там, де думка дрімає, – народжується моральна спустошеність, розбещеність» [9, с. 186]. «Любити, – говорить Сухомлинський, – означає відчувати величезну відповідальність за людину – ту, яку ти любиш, і ту, яку ти створюєш. Любов тільки тоді високоморальна, коли вона цнотлива, розумна й передбачлива» [9, с. 187].

«Майбутньому батькові слід нагадувати про те, що найважливішою школою виховання вищої духовної культури у шлюбі є ваше ставлення до жінки – дружини, матері ваших дітей, до своєї матері. Це величезна моральна доблесть – уміння любити дружину, матір, дорожити її здоров'ям, красою, честю, уміння захищати і оберігати її від хвороб, виснаження, образи, несправедливості» [9, с. 189].

Звертаючись до дівчат, Василь Олександрович дає їм щирі і мудрі поради.

«Будьте мудрими й вимогливими в коханні. Кохання – палке почуття, але панувати над серцем повинен розум. Справжня жіночність – це поєднання ніжності і суворості, ласки й незламності. Дуже важливо для дівчини вміння й готовність протистояти брудові, вульгарності, мерзотності» [10, с. 190].

Дівчина, яка з молоком матері увібрала в себе істину, що кохання – це відповідальність, стає вимогливою до добра і нестерпною до зла, приниження гідності, обману, лицемірства, вульгарності, недбайливості [10, с. 192].

«Людська любов, – писав Сухомлинський, – є не тільки щастям, не тільки найчистішим джерелом радості й людських задовольень. Вона веде до найприємнішого й найрадіснішого, але водночас і до найскладнішого й найважчого, найвідповідальнішого людського обов'язку». «Людська любов – це союз душі і тіла, розуму й ідеалу, щастя та обов'язку» [9, с. 164].

Значну увагу вчений приділяв проблемі сімейного виховання. Автор творчо спирався на досягнення передових ідей в педагогіці, психології, філософії, етиці, естетиці та інших наук. Педагог активно використовував прогресивні традиції народної педагогіки, народну мудрість вітчизняних та зарубіжних країн.

Як стверджувала його донька О. Сухомлинська, він спирався на «українську етно-педагогіку, ... особливо наголошуючи на значенні рідної мови, слова, пісні, поезії, казки» [2, с. 385].

Отже, В. Сухомлинський вперше в історії педагогіки не тільки глибоко теоретично, але конкретно на практиці здійснював реалізацію своїх ідей і у такий спосіб заклав підґрунтя для розвитку сучасної філософії виховання молоді у всьому світі.

Висновки. Вершиною розвитку національної педагогічної науки другої половини XX ст. є творча спадщина видатного українського педагога В. О. Сухомлинського – засновника гуманістичної новаторської педагогіки. Його наукові праці, літературні твори, побудовані на глибоких філософських високогуманних та етико-моральних засадах, творчо поєднують класичну та народну педагогіку. У своїй творчості видатний педагог важливого значення надавав формуванню у майбутніх поколінь українців високих духовних, патріотичних, морально-етичних якостей.

Всі його твори і педагогічна діяльність проникнуті любов'ю до дітей. Спадщину видатного педагога пронизує ідея всебічного розвитку особистості. Цю проблему вчений розглядає як діалектичний процес поєднання логіко-розумового, морального, духовного, естетичного, трудового і фізичного виховання.

У його творах сформульовані педагогічні вимоги не тільки до вчителів щодо виховання учнів, але й педагогічні вимоги для батьків, взірцем якого є «Батьківська педагогіка». Ідеї викладені в ній, в інший час, є надзвичайно сучасні і актуальні, вона повинна стати настільною книгою в кожній українській родині.

Глибокий філософсько-етичний зміст вкладає письменник в розроблення концепції взаємовідносин батьків і дітей, любові і поваги й шани до Матері.

Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дає підставу стверджувати, що в Павлівській середній школі, якою керував Василь Олександрович, існувала дієва система виховання учнів любові до матері. Методика В. Сухомлинського охоплює широкий спектр теоретичних і практичних способів і прийомів з метою формування у дітей любові до батьків.

1. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн.: навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. К., 2005. Кн. 2. 552 с.

2. Хрестоматія з української класичної педагогіки: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський. К., 2008. 768 с.

3. Кузьменко В. В. Василь Сухомлинський: життєвий шлях та педагогічні погляди. Херсон. 2013. 112 с.

4. Петренко О. Б. Виховання любові до матері у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук: спец. 13.00.01. «Теорія та історія педагогіки». К., 1977. 24 с.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Вибрані твори. В 5-ти т. К., 1977. Т. 3. 670 с.

6. Бучківська Г. В. Розвиток В. О. Сухомлинським теорії і практики виховання в учнівському колективі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук: спец. 13.00.01. «Теорія та історія педагогіки». Івано-Франківськ, 2001. 20 с.

7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. (підгот. до вид. текст і написав вступ. статтю В. Ф. Шморгун). К., 1978. 263 с.

8. Сухомлинський В. О. Громадянське начало – основна ланка морального виховання. Вибрані твори. В 5-ти т. К., 1976. Т. 4. С. 145–154.

9. Сухомлинський В. О. Ставлення до людей і обов'язок перед ними. Вибрані твори. В 5-ти т. К., 1976. С. 184–200.

10. Сухомлинський В. О. Людина найвища цінність. Вибрані твори. В 5-ти т. К., 1977. С. 446–472.

Ryashko O. V., Ostapenko L. O., Koval I. M. Humanistic philosophy in creative work of V. O. Sukhomlynsky (to 100th anniversary of his birth)

Activity of the outstanding Ukrainian teacher and writer Vasyl Oleksandrovykh Sukhomlynsky (1918–1970) has been considered. In fact, his entire activity is a profound philosophical apprehension of the problem of role and place of teaching and education of the younger generation. During his short life, he published about thirty monographs and many scientific articles, stories, fairy tales.

Many of them were translated into different languages of the peoples of the world. The entire creativity work of the teacher and thinker is permeated by deep philosophical apprehension of the formation of high morality and spirituality in the younger generation.

In his works, the scientist, teacher, innovator first and foremost raises the problem of philosophical and spiritual comprehension of a complex dialectics of social processes in society, solving the problem of moral and ethical, mental, aesthetic, ecological, physical education, the problem of harmonious development of personality. V. O. Sukhomlynsky can rightly be called a folk teacher, a profound psychologist. V. O. Sukhomlynsky's creative activity is in the limelight of not only domestic, but also of foreign scientists, educators and the public in many countries of the world. He left a huge scientific-theoretical and literary heritage that entered the history of domestic and world culture.

Observing the principles of humanistic philosophy and pedagogy, the thinker imbues the young people with the ability to distinguish between positive and negative traits of a person, «light and dark». The scientist sees in the dialectics of these opposites the possibility to show in the process of education the uncompromising stand and exactingness, intolerance and uncompromising attitude to evil, «the ability to distinguish between innocent human weaknesses from the defects that cripple the soul».

V. O. Sukhomlynsky's creative heritage is an example of titanic labor, a mighty power of will, high spirituality, and a morality of infinite love for a child. The Ukrainian teacher and writer wrote 48 books, 500 scientific articles, more than 1500 stories and fairy tales for children. His works have been spread all over the world. As of the beginning of the 21-st century, 65 of his works were published

in approximately 15 million copies. They were translated into 59 languages of the peoples of the world.

Thus, for the first time in the history of pedagogy, V. O. Sukhomlynsky realized the implementation of his ideas and thereby laid the foundation for the development of modern philosophy of educating young people all over the world not only deeply theoretically, but specifically in practice.

Key words: *society, spirituality, philosophy, science, pedagogy, humanism, education, education, family, school, person, youth, parents.*

Стаття надійшла 27 серпня 2018 р.